

МОВНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І БІЛІНГВІЗМ

Сучасна англійська мова належить до унікальних лінгвістичних явищ з огляду на кількість її національних, регіональних варіантів і моделей, які використовуються в соціальній комунікації (R. Bailey; D. Crystal; D. Graddol; E. Erling; J. Jenkins; B. Kachru; E. Low; A. Mauranen; T. McArthur; M. Scaraceni; B. Seidlhofer; L. Smith; P. Trudgill; H. Widdowson), а також зважаючи на кількість її носіїв як іноземної, що наразі складає приблизно один мільярд осіб і перевищує кількість мовців англійської як рідної і другої мови [2]. Деякі дослідники прогнозують, що в найближчі десятиліття англійською мовою в різних її формах будуть користуватися біля трьох мільярдів мовців, це майже в п'ять разів перевищує кількість населення країн, де англійська є рідною мовою [3].

Мовна глобалізація стала невід'ємною частиною інтернаціоналізації сучасного суспільства. Поява та розвиток відкритого загального інформаційно-комунікативного простору створили умови для інтенсивного поширення білінгвізму та полілінгвізму в більшості країн світу. Ідея глобалізації нерозривно пов'язана з поняттям єдиної мови, що об'єднує населення земної кулі. Сьогодні таку роль відіграє англійська мова (АМ), впевнено лідирує як *lingua franca*, як засіб міжетнічного спілкування [2; 4; 5]. Переважна більшість робіт відомого британського лінгвіста Девіда Крістала (D. Crystal) [2] присвячена опису англійської мови як «глобальної мови» (термін самого Д. Крістала), що виконує низку найважливіших комунікативних функцій: функцію основної державної мови для жителів великої кількості країн; функцію офіційної мови, поширеної в інститутах влади, юридичній системі, рекламі, ЗМІ, а також у системі освіти; функцію пріоритетності у виборі іноземної мови для вивчення. На думку Д. Крістала [2], сталий економічний, політичний і воєнний стан держави сприяє створенню умов для визнання мови глобальною, враховуючи її функціонування у світовій спільноті. Зазначеним вимогам цілком відповідає англійська мова.

Зараз у світі в усіх сферах (політичній, економічній, культурній, мовній) спостерігаються надзвичайно потужні перетворення. Індикатором змін, що відбуваються в суспільстві, є засоби масової інформації: телебачення, радіо, кіно, періодичні видання. У глобалізованому соціумі спостерігається орієнтація або на західний спосіб життя, або на асиміляцію з американською культурною моделлю, або на особливий тип світовідчуття – космополітизм. АМ стає міжнародною в науці, бізнесі, дипломатії та ЗМІ. У сфері комп'ютерних технологій та мережі інтернет АМ стала універсальним засобом спілкування. Найважливішим фактором такого швидкого поширення АМ є й те, що в країнах Азії, Африки та Європи невпинно збільшується число людей, що використовують саме англійську мову для професійного для повсякденного спілкування в ситуаціях міжкультурної взаємодії.

Широко відома на часі модель Б. Качру (B. Kachru) [5], що складається з трьох концентричних кіл:

1. Внутрішнє коло (The Inner Circle) представляє країни, у яких англійська є рідною мовою: США, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Канада, Австралія, Нова Зеландія.

2. Зовнішнє коло (The Outer Circle) представляє країни, де АМ має особливий статус і використовується як друга мова в якості *lingua franca*: Сінгапур, Індія, Малайзія, Філіппіни тощо.

3. коло, що розширюється (The Expanding Circle) включає ті країни на всіх континентах, у яких АМ використовується в національних системах освіти як найпоширеніша іноземна мова (EFL).

Згідно з цією моделлю, мовці АМ як першої/рідної (*mother tongue*) відносяться до внутрішнього кола, мовці АМ як другої (ESL) – до зовнішнього кола, а носії АМ як іноземної (EFL) – до кола, яке розширюється.

Починаючи з останньої чверті минулого століття й дотепер у лінгвістичному вжитку накопичена значна кількість понять і відповідних термінів, пов'язаних зі статусом АМ. На початку 80-их рр. минулого століття з'явилась низка праць: перше видання праці Б. Качру *The Other Tongue*, книги *New Englishes* Дж. Прайда (John Pride), *English as a World Language* за редакцією Р. Бейлі та М. Герлаха (R. Bailey and M. Gorlach) та інші, які теоретично обґрунтували набуття АМ плюрицентричного характеру. З 1985 почав вживатися термін *World Englishes*, де форма множини *Englishes* чітко виражає підхід до тлумачення статусу АМ. На часі на позначення *World Englishes* вживається акронім WE, імплікаціоном якого може виступати значення англійського особового займенника множини "ми". К. Болтон (K. Bolton) пояснює три можливі інтерпретації терміну *World Englishes*: 1) як збірний термін для позначення всіх різновидів АМ у світі, незалежно від підходів до їхнього опису, також у цьому сенсі вживаються *World English* (в однині), *international English(es)*, and *global English(es)*; 2) у вужчому значенні для визначення нових варіантів АМ в Африці, Азії й Карибському регіоні, також: *nativised*, *indigenised*, *institutionalised*, *new Englishes* або *English as a second language*; 3) для відображення плюрицентричного підходу до АМ [1].

Пріоритетне положення АМ й пов'язане з ним посилення процесів мовної комунікації, масове поширення білінгвізму та мультілінгвізму стали предметом пильної уваги лінгвістів ХХІ ст. В умовах глобалізації міжкультурні контакти призводять, з одного боку, до пошуку єдиної мови спілкування, до зростання ролі мов міжнародного спілкування, а з іншого – до зміцнення національно-мовної ідентичності. Сучасне глобалізоване суспільство характеризується тенденцією до розширення комунікативних можливостей людей у ситуації неминучості й необхідності тісних міжмовних і міжкультурних контактів. Саме тому в період мовної глобалізації питання білінгвізму стають особливо актуальними.

Література

1. Bolton K. *World Englishes* / K. Bolton // *The Handbook of Applied Linguistics* / Ed. by A. Davies and C. Elder. – Oxford : Blackwell, 2004. – P. 369-396.
2. Crystal D. *English as a Global Language* / David Crystal. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2012. – 150 p.
3. Graddol D. *English Next: Why Global English May Mean the End of English as a Foreign Language* / David Graddol. – London: The British Council, 2006. – 128 p.
4. Jenkins J. *Current perspectives on teaching world Englishes and English as a lingua franca* / J. Jenkins // *TESOL Quarterly*. – 2006. – P. 157-181.
5. Kachru Braj B. *Standards, codification and sociolinguistic realism: the English Language in the Outer Circle* / Braj Kachru // *English in the World*. – Cambridge: Cambridge univ. press, 1985. – P. 11-30.